DESPRE ORIGINEA ETNONIMULUI *VALAH (VLAH)*

Doina BABEU

1. Alături de numele etnic *român*, dar lipsit de transparenţa etimologică a acestuia, etnonimul *valah* (var. *vlah*) se numără printre elementele lexicale cu o semnificaţie aparte în istoria poporului şi a limbii noastre, constituind „o probă de necontestat cu privire la modul în care s-a reflectat în conştiinţa altor comunităţi lingvistice europene, într-o epocă mai veche, ideea romanităţii românilor, a apartenenţei lor şi a limbii lor la familia limbilor şi popoarelor romanice”[1].

1.1. Radicalul cuvântului *vlah* a fost iniţial, aşa cum a arătat Gaston Paris (1870), explicaţie preluată de majoritatea lingviştilor, numele unui trib celtic al volcilor (*Volcae*, atestat de Cezar, *De Bello Gallico* şi de Cicero, *Pro Fonteio*), trib originar dintr-o regiune de la nord de Main şi ajuns, prin anul 300 î.e.n., vecin la sud şi sud-vest cu seminţiile germanice. Printr-o generalizare destul de obişnuită la numele de popoare, v.germ.*Walhos* ajunge să desemneze toate populaţiile celtice, adică nongermanice, ca şi pe nongermanicii care veniseră în contact cu populaţiile nordice, adică pe romani[2]. Etimonul denumirii *vlah* este, aşadar, radicalul germanic comun reconstruit ahd. **Walh(os)* „celt”, iar de prin secolele al III-IV-lea e.n., când contactul neamurilor germanice cu romanii devine intens, „roman” (mai exact, „romanic din Franţa şi Italia”). De la

---

[1] V. Arvinte, *Termenii **român** şi **vlah** în afirmarea comunităţii lingvistice*, în „Limbă şi literatură”, IV (1979), p. 333-334.

[2] Cf. Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine*, Bucureşti, 1977, p. 125.

BDD-A12935 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:36 UTC)

Walh(os) a fost derivat adjectivul etnic *Wal(a)hisc*, devenit în mhd. *Walhisch* „francez, italian", iar în nhd.*Welsch* „italian".

1.2. De la neamurile germanice venite la Dunărea de jos, termenul a fost preluat de slavi, sub forma *vlahŭ*, în slava de sud, şi *volohŭ*, în slava de est[3]. De la slavii meridionali el a pătruns în greaca bizantină, ca şi în unele limbi europene (albaneza, maghiara, latina savantă), denumind pe români, urmaşii romanităţii orientale, cu care slavii au avut mai multe legături[4]. Cel mai vechi monument slav în care găsim termenul *vlah* „italian" este *Viaţa lui Metodie (Vita Methodii)*, din secolul al IX-lea (853). Termenul a fost întrebuinţat la început de germani, apoi de slavi. Ungurii l-au preluat de la slavi, numind pe români *olah*, iar pe italieni *olasz*. În Peninsula Balcanică, numele acesta a fost răspândit de slavi, de la care l-au împrumutat bizantinii. Sensului de bază, etnic i s-au adăugat, cu timpul accepţiuni secundare, cel mai cunoscut fiind sensul specific de „păstor". Acesta nu înseamnă, cum tendenţios au interpretat unii istorici faimoasa caracterizare a Anei Comnena („cei care duc viaţă de nomad şi care în limba vorbită se cheamă *vlahi*), că vlahii au fost un popor nomad, ci reflectă o trăsătură esenţială a vieţii pastorale româneşti, transhumanţa.

2. Din punct de vedere etnic, poporul român este descendent al aproape întregii romanităţi orientale. La baza etnogenezei româneşti se află două elemente fundamentale: populaţia autohtonă geto-dacă şi coloniştii romani (şi romanizaţi). La sfârşitul secolului al IX-lea şi începutul secolului al X-lea, etnogeneza românească s-a încheiat, după cum rezultă din

---

[3] Cf. Florica Dumitrescu şi col., *Istoria limbii române*, Bucureşti, 1978, p. 35.

[4] Cf. V. Arvinte, *art.cit*., p. 334-336; idem, *Român, românesc, România*, Bucureşti, 1983, p. 184; A. Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Bucureşti, 1972, p. 13; Gabriela Ionescu-Varo, *Valah: roman*, în „Magazin istoric", II (1968), nr. 12, p. 87-90.

BDD-A12935 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:36 UTC)

numeroase mărturii arheologice, lingvistice şi istorico-literare[5]. Acest moment este marcat „prin înmatricularea noii realităţi etnice în tabelul medieval al popoarelor cu un nume propriu (*valachus*)”[6], nume ce conţine calitatea fundamentală a noului popor: ascendenţa lui romană. O dată cu apariţia numelui etnic *vlah* în izvoarele medievale europene începe tradiţia externă a romanităţii românilor.

3. Acest *nomen ethnicum* a stârnit, în mod firesc, interesul cărturarilor, istoricilor şi filologilor români sau străini[7].

Încercările de calificare etimologică a numelui de *vlah*, însoţite de aprecierea critică a opiniilor formulate în izvoarele străine şi, pe plan mai larg, elucidarea procesului de cucerire şi colonizare romană, de formare a poporului român şi a limbii sale, apropierea acesteia de latină şi compararea cu celelalte limbi romanice sunt preocupări savante, iniţiate de Şcoala Ardeleană.

3.1. Iată ce spune, în acest sens, bănăţeanul Paul Iorgovici: „Slavii numiră pre români mai întâi *ulah*, care după limba lor semna *talian*, de unde au rămas numele la români *valah*, aşa-i cheamă alte naţii, numai rumânii ţin numele lor”[8].

Continuator al ideilor Şcolii Ardelene, Simeon Mangiuca dedică, în a doua jumătate a secolului trecut, studiile sale „istorico-etnologice” (în principal *Tractat. De originea, vechitatea şi însemnătatea istorică a numelui Valah*, în „Albina”, Viena, I 1866, nr.83-91; II 1867, nr.98-99, 101-102, 104-105, 107, 110-111; publicat, în traducere germană, în „Romänische Revue”,

---

[5] Cf. Andrei Oţetea, *Istoria poporului român*, sub redacţia lui..., Bucureşti, 1970, p. 91 ş.u.

[6] A. Armbruster, *lucr.cit*., p. 14.

[7] O parte din bibliografia problemei poate fi văzută la A. Armbruster, *lucr.cit*., p.12-17, V. Arvinte, *lucr.cit*., p. 184.

[8] Paul Iorgovici, *Observaţii de limbă rumânească* (1799), Ediţie critică, studiu introductiv, tabel cronologic, note, bibliografie de Doina Bogdan-Dascălu şi Crişu Dascălu, Timişoara, Editura Facla, 1979, p. 109.

BDD-A12935 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:36 UTC)

1889, fasc. III şi reprodus sub titlul *Vlachen des Kekavmenos, byzantinischen Gesichsschreibers des 11. Jahrh. und die Provincia Latinorum, id-est Moro-Vlachorum de Dioklaetes aus dem 12 Jahrh.* reprodus în volumul postum *Daco-romanische Sprach- und Gesichtsforschung,* I Theil, Oravitza, 1891 (pe coperta interioară 1890), pagina 213-235) problemei originii latine a românilor în conştiinţa străinătăţii, invocând mărturia numelui *valah*. El se opreşte asupra principalelor consemnări istorice ale etnonimului în discuţie şi supune unei analize amănunţite două importante izvoare istoriografice: *Cronica rusă a lui Nestor* (1112) (vezi şi *Nestor, Der russische khroniker und seine Wolochen* în „Rumänische Revue" Reşiţa, 1887, fasc. IV, reprodus în volumul *Daco-romanische…*, p. 114-127) şi *Strategiconul generalului bizantin Kekaumenos* (1075), care-i menţionează pe românii sud- şi nord-dunăreni, sub denumirea de *volohi*, respectiv *vlahi*. Corectă şi documentată este prezentarea istoriei cuvântului, sub aspectul ariei largi de variante şi de sensuri pe care acesta le-a cunoscut, după epoci şi limbi (variantele germanice au fost reţinute după Schmeller, *Bayerisches Wörterbuch*).

4. Specialistul de astăzi are la dispoziţie, în judecarea opiniilor lui Simeon Mangiuca, o serie de lucrări apărute ulterior, care la rândul lor, pot suscita discuţii în lumina unor puncte de vedere şi date recente. Oricum, cărturarul bănăţean dedică cel dintâi un studiu amplu problemei originii latine a românilor în conştiinţa străinătăţii, invocând mărturia numelui *vlah* pentru calitatea lui de „argument hotărâtor cu privire la originea limbii române, la marea coeziune etnică a tuturor ramurilor româneşti, la apartenenţa românilor la familia limbilor şi popoarelor romanice"[9].

---

[9] V. Arvinte, *lucr.cit.,* p. 210, Pentru contribuţia lui S. Mangiuca, vezi Doina Babeu, *Cărturarul bănăţean Simeon Mangiuca*. *Cuvânt înainte* de Ştefan Munteanu, Timişoara, Editura Mirton, 1997, p. 100-102.

BDD-A12935 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:36 UTC)

Sur l'origine de l'ethnonyme *valah (vlah)*

Résumé

Bien qu'il n'ait pas la transparence étymologique du nom ethnique *român*, l'ethnonyme *valah* (*vlah*) constitue une preuve incontestable de la manière dont s'est reflétée dans la consience des autres communautés linguistiques européennes, à une époque plus ancienne, l'idée de la continuité et de la latinité des Roumains. Ce „nomen ethnicum" a suscité, en même temps, l'intérêt des savants, des historiens et des philologues étrangers (Gaston Paris, 1870) ou roumains (Petru Maior de Transylvanie et Paul Iorgovici et Simeon Mangiuca de Banat).

Le savant latiniste Simeon Mangiuca est l'auteur de l'étude *Tract. De originea, vechitatea şi însemnătatea istorică a numelui* ***Valah*** (<<*Traité. Sur l'origine, l'ancienneté et l'importance historique du nom* ***Valah***>>) publieé dans <<Albina>>, Viena, I 1866, nr.83-91, II 1867, nr.98-99, 101-102, 104-105, 107, 110-113) qui mérite à présent aussi l'attention des spécialistes. Si l'étymologie du mot *valah* est une preuve de notre romanité, la signification secondaire, spécifique de <<berger>>, qui s'est ajoutée, dans le temps, au sens, ethnique du terme en discussion, imposée par la réalité „historico-ethnologique", représente, pour Simeon Mangiuca, un argument de la continuité des Roumains.

BDD-A12935 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:36 UTC)